

Матвійчук Андрій Васильович

Кандидат політичних наук

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-4051-2484>

e-mail: matvijchuk@nas.gov.ua

САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТИТУТ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Резюме

Самоврядування розглядається як політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами в низових адміністративно-територіальних одиницях через самоорганізацію місцевого населення, за згодою, визнання та за підтримки держави. Це такий тип соціального управління. Встановлено, що це такий тип соціального управління, за якого суб'єкт і об'єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення та діють з метою їх реалізації. Окреслена правова база самоврядування в Україні, структура та функції органів місцевого самоврядування. З'ясовано механізм та правове регулювання взаємодії між державою та місцевим самоврядуванням. Дана оцінка рівня розвитку самоврядування в Україні, його ефективності. Виявлено, що процес становлення місцевого самоврядування в Україні, поряд з іншими демократичними перетвореннями, на сьогоднішній день не є завершеним. що найбільш ефективно він проявив себе у волонтерській допомозі Збройним Силам України. Узагальнено та спрогнозовано подальші шляхи інституціалізації самоврядування в Україні, зростання ефективності місцевого самоврядування, подолання кризових явищ у суспільстві.

Ключові слова: самоврядування, держава, громадянське суспільство, інститут взаємодії, правове регулювання, ефективність управління.

Вступ

В Україні уряд є інститутом взаємодії держави та громадянського суспільства. Це сприяє забезпеченню ефективної взаємодії та співпраці між

державними органами та громадськими організаціями на місцевому рівні, забезпечує розвиток місцевої громади та підвищення якості життя громадян.

Актуальність теми полягає в тому, що самоврядування є єдиним з основних складових демократії та громадянського суспільства, але його розвиток в Україні має свої особливості та проблеми. Тому дослідження стану та перспективи розвитку самоврядування в Україні є важливим завданням для розуміння його ролі в суспільстві та вдосконалення дієвості механізмів взаємодії між державою та громадянським суспільством на місцевому рівні.

Методи дослідження

Аналіз стану та перспективи розвитку самоврядування в Україні як інституту взаємодії держави та громадянського суспільства базується на засадах комплексного застосування методів дослідження. Так, системний метод дозволив розглянути теоретичні аспекти самоврядування, органи місцевого самоврядування, участь громадянського суспільства в самоуправлінні та аналіз процесу сучасного стану самоврядування в Україні. Структурно-функціональний метод дозволив визначити різнопланові чинники становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування. Компаративіський метод дозволив з'ясувати думку громадськості про ефективність роботи органів місцевого самоврядування та їхню участь у прийнятті рішень на місцевому рівні. Метод статистичного аналізу дозволив проаналізувати звіти засідань засідань органів місцевого самоврядування, вивчення діяльності використання законодавства та його практичної реалізації, дослідження діяльності громадських організацій, які беруть участь у процесі самоврядування. Прогностичний метод дослідження дозволив на основі отриманих результатів зробити висновки щодо ефективності механізмів державного управління в Україні, розробити основні проблеми та перспективи розвитку даного інституту, а також запропонувати шляхи вдосконалення механізмів взаємодії держави і громадянського суспільства.

Результати дослідження

Самоврядування є місцем інституту взаємодії держави і громадянського суспільства, що має важливе значення для забезпечення розвитку демократії та стабільності в суспільстві. Відповідно до Ст.140 Конституції України «місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [1, с. 32]. При цьому, держава формує взаємодію місцевих органів влади та населення при здійсненні громадських справ у межах території, на яку розширюється їх повноваження.

Головним в діяльності місцевої влад є забезпечення ефективного та раціонального вирішення проблем місцевого значення, забезпечення розвитку

територій, на яких функціонують місцеві органи влади, а також підвищення рівня життя населення. «Важливість інституту місцевого самоврядування, як справедливо вказує Ф. Семенченко, базується на безпосередній можливості місцевого населення вирішувати питання місцевого значення, реалізуючи свої інтереси у цій сфері, які найчастіше втрачаються на загальнодержавному рівні» [2, с. 314]. У зв'язку з цим, місцем елемента самоврядування є участь громадян у процесі прийняття рішень на місцевому рівні.

Згідно із словником української мови «Самоврядування — це: 1) форма управління, за якого суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця тощо має право самостійно вирішувати питання внутрішнього керівництва; 2) право державної одиниці самостійно вирішувати питання внутрішнього законодавства й управління, а також мати свої урядові органи» [3]. При самоврядуванні, на нашу думку «суб'єкти і об'єкти управлінських повноважень є тотожними, тобто громадяни самостійно управляють своїми справами, ухвалюють спільні рішення і спільно діють із метою реалізації управлінських рішень. За умови самоврядування його учасники визнають над собою владу лише об'єднання» [4, с. 68].

Історія самоврядування в Україні налічує більше століть. Відомо, що на території України існували різноманітні форми місцевого самоврядування, які були характерні для давньоруської влади. У середньовічній Україні існували селищні та військові громади, які самостійно вирішували свої питання, відстоювали свої права та виконували обов'язки перед державою.

У більш сучасній історії України самоврядування з'явилося у формі сільських, міських та селищних рад. Перші ради з'явилися ще в XIX столітті, але широке поширення самоврядування набуло вже після Першої світової війни, а безпосередньо — після здобуття Україною незалежності в 1991 році та обрання нею курсу демократизація політичної системи та ринкові відносини. І «першим кроком на цьому шляху стало прийняття 07.12.1990 року Закону «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування». Цим Законом було закріплено самостійність та незалежність Рад у межах своїх повноважень у вирішенні питань місцевого значення, проголошено надання їм фінансово-економічної бази, та закріплено право утворювати свої виконавчі, розпорядчі та інші органи, встановлюючи їх структуру. Тобто а саме правову, фінансову та організаційну вперше було закріплено основні ознаки місцевого самоврядування, автономію. Але поряд із безумовно прогресивними положеннями, згідно Ст. 2 цього Закону, місцеві Ради було закріплено в якості представницьких органів державної влади. По суті було об'єднано дві системи органів, на розмежування компетенції яких і спрямована ідея місцевого самоврядування» [2, с. 315].

Однак, на сьогодні, безперечно основним законом, який регулює самоврядування в Україні, є Конституція України. Вона вважає, що місцеві органи

влади повідомляють про своє повноваження на засадах самоврядування, що забезпечуються відповідно до закону. Крім того, національне законодавство визначає основні засади та принципи функціонування місцевого самоврядування, а також встановлює порядок вибору в місцевих органах влади та їх повторення.

Разом з тим Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5] є основним нормативним актом, який регулює діяльність місцевих органів влади. Він встановлює порядок створення, реорганізації та ліквідації місцевих рад, а також визначає їх повноваження та фінансове забезпечення.

Крім того, українське законодавство передбачає також ряд спеціальних законів, які регулюють окремі аспекти діяльності місцевих органів влади. Наприклад, «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеві фінанси та державне майно», «Про охорону здоров'я», «Про освіту», «Про культуру», «Про місцеві вибори» та інші.

Однак, незважаючи на наявність правової бази, функціонування самоврядування в Україні є неоднозначним. З одного боку місцеві органи влади мають достатні повноваження для реалізації своїх завдань та функцій. З іншого боку, не демонструють ефективний механізм контролю та відповідальності за причини корупції та недоїмок у роботі місцевих органів влади.

На сьогоднішній день в Україні сільські, селищні, міські, районні та обласні ради створені шляхом виборів на строк п'яти років, а їх головами є обрані з числа депутатів. Міські ради мають достатні повноваження для вирішення питань, які стосуються життя та діяльності населення на території відповідних територіальних громад. Однак, не зважаючи на те, що місцеві ради мають великий потенціал для реалізації своїх завдань, їх робота часто характеризується неефективністю та недостатньою відкритістю.

Самоорганізація є важливим елементом розвитку демократії та утвердження громадянського суспільства в Україні. Значна частина розвитку громадянського суспільства в Україні відбувається через ініціативу громадянських організацій та інших форм самоорганізації. Організації та ініціативи громадян забезпечують ефективну комунікацію між людьми та владою, створюють нові форми діалогу та співпраці між громадою та владою. Самоорганізація громадян допомагає формувати та зміцнювати громадські інститути, що є важливим для розвитку демократії та підвищення рівня громадянської свідомості. Це може проявлятися у вигляді різноманітних громадських організацій, об'єднань та ініціатив, спрямованих на вирішення конкретних проблем та викликів.

Одним з найбільш яскравих прикладів успішної самоорганізації в Україні стала Революція Гідності 2013–2014 років, яка була ініційована громадянськими організаціями та активістами, допомогла змінити політичну

ситуацію в країні та забезпечити подальший розвиток демократії. Ще один конкретний приклад — «Медична служба Самооборони Майдану», створена в період протистояння на Майдані Незалежності та початку російській агресії в Україні. Цей проект об'єднав медичних працівників, які допомагали пораненим та хворим на Майдані, а також на початку російського вторгнення.

Серед важливих наслідків розбудови громадянського суспільства і його самоорганізації в Україні – активний розвиток такого соціального явища як волонтерство. Починаючи з малочисельних та неструктурованих волонтерських організацій, основна мета діяльності яких полягала у допомозі нужденним, у періоди найбільших загроз українській державності саме волонтерські організації ставали форпостом боротьби за права і свободи людини і громадянина. В. Дибайло та Ш. Малеріус характеризують поняття «волонтерська діяльність» як вчинки людини, які не приносять їй матеріальної користі, це її добровільна діяльність з метою покращання добробуту певної спільноти чи суспільства [6, с. 15–20]. К. Сидоренко окреслює волонтерська діяльність як специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [7, с. 8]. Закон України «Про волонтерську діяльність» у Статті 1 визначає волонтерську діяльність наступним чином: «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». При цьому, волонтерська допомога визначається як «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами». Поняття «волонтер» визначається у Статті 7 Закону як «фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» [8].

Умови протистояння російській агресії вимагають від громадського суспільства великої активності та злагодженості дій. У цих умовах самоорганізація громадських організацій стає важливим фактором успішної реалізації місії зі збереження та захисту національних інтересів. Аналіз самоорганізації громадянського суспільства в умовах агресії Росії показує, що воно виконує важливу роль у забезпеченні координації зусиль у різних сферах життя, зокрема, за такими напрямками: підтримкою бійців на передовій, збором коштів на потреби військових частин, забезпеченням фронтової зони медикаментами, продуктами харчування, технікою, розвитком технічного забезпечення військових, організацію спротиву населення на тимчасово окупованих територіях, евакуацією цивільного населення із зон військових дій, забезпеченням переміщених осіб житлом і харчуванням, організацією доставки гуманітарної допомоги та наданням психологічної підтримки, забезпеченням психологічної допомоги, відновленням пошкоджених міст та

інфраструктури, документуванням злочинів, скоєних під час російської агресії на території України. Крім того, громадськість активно сприяє формуванню громадської думки та допомагають у залученні уваги міжнародної спільноти до проблеми агресії Росії. Вони забезпечують інформаційну підтримку та підвищують рівень свідомості громадян щодо поточної ситуації.

Яскравим прикладом є громадська організація «Повернись живим» — один з найбільших та найавторитетніших фондів допомоги українським військовим, який розпочав свою роботу в 2014 р., і багаторазово наростив обсяги своєї роботи із початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. Вже на липень 2022 р. фонд назбирав і відзвітував про витрати на допомогу Збройних сил на суму понад 4 млрд грн. За пожертви донорів фонд, зокрема, закуповує ударні безпілотники, квадрокоптери, тепловізори, засоби захисту і автомобілі для військових. Понад 1 млрд грн. на потреби Збройних сил та цивільних України також надав благодійний фонд Київської школи економіки. Зокрема, на ці кошти закуповуються автівки, безпілотники, засоби зв'язку, аптечки, бронжилети для військових, а також надається гуманітарна допомога постраждалим від війни цивільним [9].

З перших днів масштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 р. на окупованих територіях у південних областях України громадяни самоорганізовувалися для протестів, спрямованих на блокування техніки агресора і висловлення проукраїнської громадянської позиції. Такі акції тривали щонайменше до квітня 2022 р., хоча поступово їх можливості звужувалися внаслідок посилення насильства з боку збройних формувань РФ. Зокрема, масові акції солідарності з Україною із вимогами припинення війни та окупації були зафіксовані у Мелітополі, Херсоні, Енергодарі, Славутичі та ін. містах. Серед інших практик протесту, описаних авторами дослідження «Низові практики громадянського суспільства України у відповідь на широкомасштабну агресію Російської Федерації на території України в період з 24 лютого по 31 травня 2022 року», були наступні:

- блокування проїзду військової техніки РФ (особливо в перші тижні після 24 лютого 2022 р.);
- запуск благодійної допомоги та харчування для малозабезпечених груп як інструмента протидії примусу місцевого населення звертатися по гуманітарну допомогу від РФ;
- нанесення української символіки, текстів і закликів, направлених на солідаризацію з Україною і висміювання РФ, прибирання російської символіки та прапорів;
- відмова співпрацювати з призначеним військовими РФ «керівництвом» громад, відмова виконувати їхні накази та саботаж;

- активна робота з висвітлення подій на окупованих територіях, поширення інформації в соціальних мережах і засобах масової інформації в Україні і світі;

- протидія та спроби блокування організованих військовими РФ заходів з імітації «народної» підтримки на окупованих територіях;

- випадки партизанського та насильницького спротиву через застосування репресій і терору проти мирного населення з боку РФ [10, с. 14].

Самоорганізація в Україні також відіграє важливу роль у формуванні громадської думки та опору російській агресії. З перших днів агресії Росії ще у 2014 р. громадські організації стали важливими джерелами інформації та новин про воєнні дії. Багато організацій зайнялися збиранням та аналізом даних про військові злочини Росії в Україні, що сприятиме притягненню злочинців до відповідальності. Крім того, громадські організації співпрацюють з міжнародними та національними ЗМІ, щоб забезпечити широку розповсюдженість своїх інформаційних матеріалів та підвищити увагу до проблеми російської агресії в світі. Громадські організації та активісти ведуть активну роботу на різних рівнях, включаючи організацію протестних акцій, публікації в соціальних медіа, проведення інформаційно-просвітницьких кампаній тощо. Громадські організації проводять різноманітні інформаційні кампанії та заходи, щоб залучити увагу громадськості до проблеми російської агресії та пропаганди [11, с. 169–173].

Про досить високий рівень самоорганізації українського волонтерського руху свідчить той факт, що 7 грудня 2022 р. представники українських волонтерських організацій виступили на слуханнях Комісія з безпеки та співробітництва в Європі Конгресу США (відомої як «Гельсінська комісія»), де виклали західним партнерам своє бачення шляхів вирішення існуючих логістичних та регуляторних викликів, які стають на заваді забезпечення фронту усім необхідним, з метою внесення змін до політики Вашингтону і Брюсселю, а також узгодження правового поля із викликами часу. Високий рівень самоорганізації українського суспільства був відзначений співголовою на слуханнях конгресменом Д. Вілсоном, який у зверненні до українського волонтерського руху відзначив: «Ваша здатність до самоорганізації та забезпечення вкрай потрібного обладнання для фронту – це один з найбільш дивовижних аспектів української оборони.... Волонтерські зусилля для забезпечення армії амуніцією, дронами, оптикою – це справжній приклад для всього світу» [12].

Однак, не все так радужно. Як зазначає Ф. Семенченко, «від початку проголошення незалежності в Україні через низку об'єктивних та суб'єктивних причин так і не відбулося реальне становлення ефективного місцевого самоврядування та громадянського суспільства. Як наслідок, громадяни України фактично відсторонені від участі в процесі управління державою і до цього

часу не стали реальним суб'єктом в організації політичної влади. Натомість утворився замкнений на власні цілі та завдання, гіпертрофований (за обсягом сфер втручання) інститут державної влади, що за своєю природою спрямований на перерозподіл наявних суспільних ресурсів. В українському варіанті цей інститут переважно спрямований на обслуговування інтересів вузького кола осіб вищої державної та зрощеної з нею так званої бізнесової еліти» [2, с. 318]. Ця правляча верхівка, яка робить ставку на потужну державну централізацію, може ще достатньо довго і комфортно існувати в режимі подальшого перерозподілу національного багатства. Зрозуміло, що в такій ситуації більшість населення просто приречена на бідність та злидні, що, фактично, вже і відбулося: за експертними оцінками, 3–5 % населення володіють та розпоряджаються близько 80% національного багатства, в той же час понад 60% населення перебувають поза межею бідності [13].

Такий сценарій розвитку «є історично приреченим у зв'язку з постійним накопиченням внутрішньої напруги в суспільстві. Головним джерелом цієї напруги є невідповідність між державною монополією на ухвалення політичних рішень без урахування інтересів всіх суб'єктів правового регулювання, з одного боку, та ринком, який передбачає рівноправність інтересів усіх власників, з другого» [2, с. 318].

На думку групи вчених політичним гаслом сьогодення має стати розвиток держави через становлення ефективного місцевого самоврядування в інтересах кожного українського громадянина. Розвиненість місцевого самоврядування, як інституту публічної влади, що дозволяє громадам (об'єднанням громад) самостійно вирішувати питання місцевого рівня в межах Конституції і законів України, вимірюється наступними чинниками:

- наявністю визначеної та закріпленої територіальної основи місцевого самоврядування, його повсюдністю;
- розмежуванням компетенцій та повноважень між державною владою і місцевим самоврядуванням, та між органами місцевого самоврядування різних рівнів адміністративно-територіального устрою держави;
- закріпленням за місцевим самоврядуванням джерел доходів (перш за все податків) на довготривалій та постійній основі;
- розмежуванням землі та майна між державою та органами місцевого самоврядування;
- спроможністю органів місцевого самоврядування у наданні послуг населенню, як через господарську діяльність власних підприємств, так і через залучення приватного бізнесу;
- ефективністю контролю за діяльністю місцевого самоврядування з боку громадян та наявністю чітких механізмів відповідальності обраних та

призначених посадових осіб, а також органів місцевого самоврядування за результати їх діяльності;

- спроможністю органів місцевого самоврядування до формування місцевої політики, визначення стратегії розвитку громад та територій, планування та підтримки місцевого розвитку;

- наявністю та ефективністю механізмів кооперації між територіальними громадами та асоціаціями територіальних громад;

- рівнем взаємної довіри та партнерства між населенням територіальної громади, представниками бізнесу та органами місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування виступає як інститут публічної влади, і водночас воно є також формою безпосередньої участі населення у вирішенні місцевих проблем. З цієї точки зору показником розвиненості місцевого самоврядування мають бути:

- «прозорість» та відкритість діяльності й намірів органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

- доступність органів місцевого самоврядування для безпосередніх звернень громадян та ефективність зворотного зв'язку;

- антикорупційна стійкість органів місцевого самоврядування;

- широке використання на місцевому рівні механізмів прямої демократії та громадського консультування [14].

На жаль, реальний стан місцевого самоврядування як інституту публічної влади, і водночас як форма безпосередньої участі населення у вирішенні місцевих проблем, за більшістю зазначених вище показників є незадовільними.

Одна з головних проблем, з якими стикаються місцеві органи влади в Україні, є достатньою фінансовою базою для здійснення своїх повноважень. Нерідко місцеві бюджети не забезпечують достатнього фінансування місцевих програм та проектів, що ускладнює їх реалізацію. Іншою проблемою є корупція та недоїмки у роботі місцевих органів влади. Недостатня відкритість та прозорість у прийнятих рішеннях, недостатньо ефективного механізму контролю та відповідальність призводять до того, що багато рішень, прийнятих на місцевому рівні, є неефективними та невідповідними потребам громади. Також важливою проблемою є недостатній рівень участі громадськості в процесі прийняття рішень на місцевому рівні. В Україні існує необхідність у розвитку механізмів громадського контролю та участі в процесах самоврядування, що дозволяють забезпечити більш ефективну та відповідну роботу місцевих органів влади.

Саме тому проблема ефективності місцевої влади, як справедливо вважає Є. Пожидаєв, має не лише «технічний» характер, оскільки самого лише

впорядкування (розширення) повноважень, збільшення фінансових коштів та зростання господарської самостійності органів місцевого самоврядування недостатньо для появи ефективної влади на місцях. Ефективність місцевого самоврядування може бути досягнута лише через поєднання достатніх повноважень органів місцевого самоврядування, спроможності цих органів використати обсяг власних повноважень в інтересах громади та відповідальності за свої дії перед територіальною громадою. Для вирішення цієї проблеми пропонуються наступні кроки:

- зміна взаємовідносин у системі влада-населення та залучення і особиста участь населення у вирішенні місцевих проблем;
- постійний публічний діалог місцевої влади з населенням;
- обізнаність громадян щодо їхніх прав та обов'язків у своєму місті (селищі), у т.ч. через підвищення ролі місцевих ЗМІ і недержавних організацій в інформуванні громадян і вироблення у них визначеної позиції щодо актуальних проблем місцевого життя;
- формування у населення запиту на ефективну місцеву владу, який покликаний створити й відповідну пропозицію;
- партнерство державної влади й органів місцевого самоврядування [15].

Висновки

Самоврядування в Україні є місцем інституту взаємодії держави та громадянського суспільства. Україна має достатньо розвинену законодавчу базу, яка регулює функціонування самоврядування на місцевому рівні. Проте дослідження показали, що влада в Україні стикається з проблемами, які не сприяють її ефективності та здатності до взаємодії.

Список посилань

1. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». Київ: Велес, 2005. 48 с.
2. Семенченко Ф. Г. Щодо ефективності місцевого самоврядування. Політологічний вісник. Збірник наукових праць / голов. ред. О. В. Батрименко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: ТОВ «Вадекс», 2023. Вип. 90. С. 313–325.
3. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/samovrjaduvannja>.
4. Матвійчук. А. В. Методологія дослідження феномену самоврядності в контексті політико-правового дискурсу. Політичне життя, 2021. № 2. С. 67- 73.

5. Закон України № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» в редакції від 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
6. Розширення можливостей недержавних організацій через залучення волонтерів та створення мереж / за ред. В. Дибайло, Ш. Малеріус. Київ, 2004. 98 с.
7. Сидоренко К. О. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сидоренко Костянтин Олександрович; Держ. вищ. навч. закл. «Запорізь. нац. ун-т». Запоріжжя, 2013. 18 с.
8. Закон України № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» в редакції від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
9. Крикуненко І. Десятеро надійних помічників. До дня волонтера НВ представляє благодійні проекти, які роблять найпомітніший внесок у допомогу армії. НВ. 5 грудня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/10-blagodiynih-fondiv-ta-organizaciy-ukrajini-yaki-naubilshe-dopomagayut-armiji-pid-chas-viyni-50264780.html>.
10. Низові практики громадянського суспільства України у відповідь на широкомасштабну агресію Російської Федерації на території України в період з 24 лютого по 31 травня 2022 року: наук.-практ. вид. / Ейгельсон І. , Єлігулашвілі М. , Калениченко Т. , Кисельова Т. Київ, 2022. 48 с. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1729/635fc70051ac14.04751810_file.pdf.
11. Хилько М. І. , Матвійчук. А. В. Роль самоорганізації українського громадянського суспільства в умовах протистояння російській агресії. Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 94 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2023. С. 165–178.
12. Нашів Конгресі: Українські волонтери виступили перед Гельсінською комісією США. Благодійний Фонд Сергія Притули. 19.01.2023. URL: <https://prytulafoundation.org/about/media/press-release/ukrayinski-volonteri-vistupili-pered-gelsinskoju-komisiyeyu-s-sh-a>.
13. Матусевич В. Громадська думка: критерії ідентифікації. Соціологія: теорія, методи, маркетинг: Науково-теоретичний часопис. 2000. № 2. С. 5–19.
14. Мандрик В. , Ляпіна К. , Ламах Е. Громадські слухання як елемент лобіювання: (посібник для громадських організацій, які працюють для розвитку малого та середнього бізнесу). Київ: А. П. Н. , 2002. 60с.

15. Пожидаєв Є. О. Неурядові організації у суспільно-політичному житті України: межі участі та пріоритети діяльності. Стратегічні пріоритети. URL: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf.

References

1. The Constitution of Ukraine. (2005). Law of Ukraine «On Amendments to the Constitution of Ukraine». Kyiv: Veles, 48 p. [in Ukrainian].
2. Semenchenko, F. H. (2023). Regarding the efficiency of local self-government. Political Science Bulletin: a collection of scientific papers / edited by O. Batrymenko; Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv: Vadex LLC, Issue 90, 313–325. [in Ukrainian].
3. Dictionary of the Ukrainian language. URL: <http://sum.in.ua/s/samovrjaduvannja>.
4. Matviychuk, A. (2021). Methodology for studying the phenomenon of self-government in the context of political and legal discourse. Political life, No 2, 67–73. [in Ukrainian].
5. Law of Ukraine No. 280/97-VR «On Local Self-Government in Ukraine» as amended on 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Rozshyrennia mozhyvostei nederzhavnykh orhanizatsii cherez zaluchennia volonteriv ta stvorennia merezh / za red. V. Dybailo, Sh. Malerius [Empowering NGOs through volunteer engagement and networking]. Kyiv, 2004, 98 p.
7. Sydorenko, K. Administratyvno-pravove rehuliuвання volonterskoi diialnosti v Ukraini: avtoref. dys.... kand. yuryd. nauk [Administrative and legal regulation of volunteer activity in Ukraine: PhD thesis]. Zaporizhzhya National University. Zaporizhzhia, 2013, 18 p.
8. Zakon Ukrainy № 3236-VI “Pro volontersku diialnist” v redaktsii vid 31.03.2023 [Law of Ukraine No. 3236-VI «On Volunteering» as of 31.03.2023]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
9. Krykunenko, I. Desiatero nadiinykh pomichnykiv. Do dnia volontera NV predstavliaie blahodiini proiekty, yaki robliat naipomitnishyi vnesok u dopomohu armii [Ten reliable helpers. On the occasion of Volunteer Day, NV presents charity projects that make the most significant contribution to helping the army]. NV. 05.12.2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/10-blagodiynih-fondiv-ta-organizacij-ukrajini-yaki-naybilshe-dopomagayut-armiji-pid-chas-viyini-50264780.html>.
10. Nyzovi praktyky hromadianskoho suspilstva Ukrainy u vidpovid na shyrokomasshtabnu ahresiiu Rosiiskoi Federatsii na terytorii Ukrainy v period z 24 liutoho po 31 travnia 2022 roku: nauk.-prakt. vyd. / Eihelson

- I. , Yelihilashvili M. , Kalenychenko T. , Kyselova T. [Grassroots practices of Ukrainian civil society in response to the large-scale aggression of the Russian Federation on the territory of Ukraine in the period from 24 February to 31 May 2022]. Kyiv, 2022, 48 p. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1729/635fc70051ac14.04751810_file.pdf.
11. Khylyko, M. I. & Matviichuk, A. V. (2023). The role of self-organisation of
 12. Ukrainian civil society in the context of countering Russian aggression. State and Law. Collection of Scientific Works. Legal and Political Sciences. Kyiv: Institute of Political and Ethno-National Research of NAS of Ukraine, Issue 94, 165–178. [in Ukrainian].
 13. Nashi v Konhresi: Ukrainski volonteriy vystupyly pered Helsinskoiu komisiieiu SSHA [Ours in Congress: Ukrainian volunteers speak to the US Helsinki Commission]. Serhiy Prytula Charity Foundation. 19.01.2023. URL: <https://prytulafoundation.org/about/media/press-release/ukrayinski-volonteri-vistupili-pered-gelsinskoyu-komisiyeyu-s-sh-a>.
 14. Matusevych, V. (2000). Public opinion: criteria of identification. Sociology: theory, methods, marketing: Scientific and theoretical journal, No 2, 5–19. [in Ukrainian].
 15. Mandryk, V. , Lyapina, K. & Lamakh E. (2002). Public hearings as an element of lobbying: (a manual for NGOs working for the development of small and medium-sized businesses). Kyiv: A. P. N. , 60 p. [in Ukrainian].
 16. Pozhidayev, E. O. (2007). Non-governmental organizations in the socio-political life of Ukraine: limits of participation and priorities of activity. Strategic priorities. URL: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf.

Andrii Matviichuk

Candidate of Political Science

Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0003-4051-2484>

e-mail: matvijchuk@nas.gov.ua

SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE AS AN INSTITUTION OF INTERACTION BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY

Abstract

Self-governance is considered as a politico-legal institution within which the management of local affairs is carried out in basic administrative-territorial units through the self-organization of the local population, with the consent, recognition, and support of the state. It has been established as a type of social governance where the subjects and objects of governance coincide, meaning that people manage their own affairs, collectively make decisions, and act to implement them. The legal framework for self-governance in Ukraine, as well as the structure and functions of local self-government bodies, is outlined. The mechanism and legal regulation of interaction between the state and local self-governance are clarified. An assessment of the level of development and effectiveness of self-governance in Ukraine is provided. It has been revealed that the establishment process of local self-governance in Ukraine, alongside other democratic transformations, remains incomplete to this day. The most effective manifestation of self-governance has been in volunteer support for the Armed Forces of Ukraine. Future paths for the institutionalization of self-governance in Ukraine are summarized and forecasted, focusing on increasing the efficiency of local self-governance and overcoming societal crises.

Keywords: self-governance, state, civil society, interaction institute, legal regulation, governance efficiency.

Стаття надійшла до редакції 09.11.24

© Матвійчук А. В., 2024